

12
Poštšina plačana v gotovini

12
Cena 2 Din

DRAMA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1931/32

Zdravnik na razpotju

27.
Premijera 17. februarja 1932

IZHAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK : FR. LIPAN

*Novosti za damske
plašče pravkar došle!*

**A. & E. Skabernè
Ljubljana**

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 17. februarja 1932

C. D.:

Nekaj opazk na rob „Zdravnika na razpotju“

Na sploh prevladuje mnenje, da si je Shaw v tem svojem delu predvsem temeljito izposodil zdravnike. Seveda je to tudi res, ampak v glavnem, mislim, je ost le naperjena proti lažni in jalovi družbi, farizejsko moralni, ugledni, priznani in filistrski družbi, kateri je namenoma postavil nasproti razburljiv tip »nemoralnega« in »ničvrednega«, »podlega« umetnika, ki pa je v bistvu in tudi v vseh svojih dejanskih izgredih vendarle neprimerno manjši falot kakor pa slavni in avtoritativni predstavniki družbe v svojih oblastno potrjenih in uradno zaščitelih mislih, značajih in tudi dejanjih.

*

Ne vem, kako je mogoče, da se zdravniki razburjajo zaradi »Zdravnika na razpotju«. Ne vem, kako je mogoče, da se učitelji razburjajo zaradi »Hlapcev«. Če bi bil jaz zdravnik ali učitelj, bi bil ves srečen in vesel, da so na svetu ljudje, ki imajo še toliko daru in zlasti toliko poguma, da se upajo pisati take styari. Pravi zdravniki in pravi učitelji bi morali biti samo veseli, da jim Shaw in Cankarji čistijo stan. Sami ga itak ne morejo.

*

Dramaturg nekega glavnih evropskih teatrov je zapisal nedavno, da je Shaw izpovedal v »Zdravniku« svoj življenjski credo s tem, da je dal zmago etičnemu principu nad estetskim: Ridgeon se odloči za umor ničvrednega umetnika Dubedata, poštenega Blenkinsopa pa reši. Ta ugotovitev je morda le malo tvegana in prenačljiva. Prvič je Dubedataova izpoved pred smrtjo tako mogočna, globoka, iskrena in veličastna, da se mi zdi za Shawa — pa četudi proti njegovi volji — vse bolj značilna, prisrčna in bistvena; drugič pa je bridko vprašanje še to, če ni ena sama Ridgeonova poteza bila v jedru večje falotstvo od vseh grdobj, kar jih je in kar bi jih mogel Dubedata še storiti.

*

Slikarjeva veroizpoved pred smrtjo je — vsaj zame — v vsem meni doslej poznanem slovstvu edinstvena. Ne vem, če je še kje v svetovni literaturi kakšen primer, kjer bi bil v tako majhnem obsegu in tako jasnih in jedrnatih besedah zapopaden ves smisel, vsa resnica in vse bistvo umetniškega nazora.

*

In da Shaw sploh ni umetnik, to sem tudi že slišal. Mogoče interesanten dramatik, izurjen pisatelj, oster polemik in še najbolj morda duhovit dialektik — ampak umetnik? Ne, tega pa ne. Premalo je čuvstven, premalo ima fantazije... Res je, da so tudi nazori o umetnosti lahko zelo različni. Včasih sploh ni, da bi o tem razpravljali. Ampak, kdor je vsaj enkrat malo prebral ali videl in le malo občutil vsaj nekatere prizore iz »Candide«, »Cezarja in Kleopatre« in »Zdravnika na razpotju« — ta, mislim, si glede Shaweve umetnosti ne bo prav nič več v dvomih.

*

Razgovor med Sirom Patrickom in Ridgeonom na koncu II. dejanja je tako brezobzirno in kruto jasen, da je človek, ki res premišlja, navsezadnje ves zmešan.

Recimo takole, čisto po otroško: samo dve možnosti sta, pa povej, kaj bi bil rajši: ali samo genijalen in ne pošten ali pa samo pošten in ne genijalen? (Vražje težko vprašanje.)

Pri nas so ljudje, ki bi rekli takole: »Veš, najbolje je oboje: genijalen in pošten.«

Najlepša stvar na svetu so — skomine.

*

Zadnji čas sem prebral mnogo kritik in slišal mnogo debat o Bernardu Shawu. Ena od glavnih krilatic teh čudežnih poznavalcev je tudi tale: »Shaw je že duhovit, ampak premalo je umetnik, preveč je intelektualen.« Tega nisem nikoli razumel. Ne razumem, kako je sploh mogoče, očitati nekomu prebitek razuma. Nikakor ne verujem, da je krivda samo na Shawevi strani. Če nekdo očita nekomu razuma preveč, ga ima sam očitvidno p r e m a l o .

*

Naš režijski poudarek ne leži toliko na zafrkaciji zdravnikov kakor pa na nasprotju med družabno-zdravniško in umetniškovo moralo.

Bernard Shaw: „Zdravnik na razpotju“

Iz »Predgovora«.

Niso naši zdravniki krivi, da je bolniško lečenje meščanske družbe dandanes morilski nesmisel.

*

Edini zdravniki, ki bi smeli pričakovati, da jih smatramo za vzvišene nad vsak dvom, so tisti, ki imajo toliko dela, da se njihovi novi pacienti vrste takoj za ozdravljenimi. In potem moramo dobro paziti še na eno posebno psihološko dejstvo: težka bolezen ali smrtni slučaj dela zdravniku prav tako reklamo kakor jo dela usmrtitev zagovorniku, ki je branil obesa. Vzemimo na primer slučaj, da v vratu kakega kralja ni nekaj v redu ali da čuti kako notranjo bolečino. Če ga zdravnik zdravi na preprost način, z mokrim obkladkom ali z malisnicami, se ne bo nihče zmenil zanj. Če pa vrat operira in bolnika usmrti ali odstrani kak notranji organ, da trepeče ves narod po več dni v strahu, bolnik pa v mrzlici visi med življenjem in smrtjo, je prišel na konja: vsakega bogatina, ki bi ga ne poklical, če se pri kakem članu njegove družine pojavijo podobni simptomi, bodo razvpili, da ni storil svoje dolžnosti napram bolniku. Zato je le še čudno, da sploh še živi kak evropski kralj ali kraljica.

*

Pa še nekaj je, kar nam brani kar na slepo zaupati v čast in v vest zdravnikov. Zdravniki so ravno taki kot drugi ljudje, večina jih nima nobene časti in nobene vesti. Kar pomotoma smatrajo za čast in za vest, je sentimentalnost in grozni strah, storiti kaj takega, česar ne bi storil vsak drugi ali kaj opustiti, kar bi vsak drugi storil.

*

V igri, kateri pišem tu uvod, sem naslikal umetnika, kateremu njegova umetniška vest tako povsem zadošča, da more z njeno pomočjo umreti kot svetnik in da more v vsakem drugem pogledu živeti popolnoma sebično in brezvestno, brez vsakega občutka, da dela najmanjšo krivico.

*

Ti nadarjeni energični ljudje si ne ohranijo samo lastnega samospoštovanja radi takega sramotno slabega obnašanja: celo drugi jih spoštujejo, ker so njihovi talenti vsakomur v prid in vsakogar zanimajo, njihove napake pa le malokomu škodujejo. Igralec, slikar, komponist, pesnik je lahko sebičen, kolikor se mu ljubi, publika mu tega ne bo očitala, samo če v svoji umetnosti vstvarja kaj odličnega. Tega pogoja pa ne more izpolniti brez tolikih žrtev, da se kljub vsej svoji sebičnosti smatra za plemenitega in za mučenika. Zgodi se celo prav lahko, da je

umetnikova sebičnost publiki v prid, ker ga usposablja, da se posveti zadovoljstvu publike in vse druge obzire tako odstrani, da postane za svojo okolico izredno nevaren. S tem, da žrtvuje druge sebi, žrtvuje samega sebe publiki, katero zadovoljuje in publika je s tako razdelitvijo popolnoma zadovoljna. Publika ima resnično zanimanje za umetnikove napake.

Za kirurgove napake pa nima nobenega takega zanimanja. Kirurg vrši svojo umetnost na stroške občinstva, ne pa v njegovo zadovoljstvo. Ne hodimo k operacijski mizi kakor hodimo v gledališče, v umetniško galerijo ali h koncertu, da bi se zabavali ali uživali. Mi zahajamo tja, da nas mučijo in obrezujejo, da se nam ne pripeti še kaj hujšega.

*

Za ignoranta je vsak kapitan trgovske ladje že Galilei, vsak lajnar Beethoven, vsak uglaševalec klavirjev Helmholtz, vsak advokat Solon, vsak ptičar Darwin, vsak pisarček Shakespeare, vsaka lokomotiva čudež in njen vodja nič manj občudovanja vreden kot George Stephenson. V resnici pa večina zdravnikov ni nič bolj znanstveno izobrazena kot njihovi krojači, ali, če naj drugače povemo, njihovi krojači niso nič manj znanstveno izobrazeni kot oni. Zdravilstvo je umetnost. Vsak laik, ki se dovolj zanima za znanost, da je naročen na kak znanstveni list in zasleduje literaturo znanstvenih pojavov, ve o tem več kot tisti zdravniki (najbrž jih je velika večina takih), ki se za to ne zanimajo in izvršujejo samo prakso, da si služijo vsakdanji kruh. Medicina ni niti umetnost, ki bi ljudi zdrave ohranila (noben zdravnik ti ne bo boljše svetoval, kaj jej, kot njegova stara mati ali kakršenkoli mazač). Medicina je umetnost, ki zdravi bolezni.

*

Razlika med mazačem in zdravnikom je glavno v tem, da je le izprašani zdravnik upravičen podpisati mrliški list, dasi imata oba tako precej enakokrat priliko za to.

*

Ko so hoteli v prvi besnosti pomoriti mikrobo, so namakali kirurške instrumente v karbolovo olje, kar je bil velik napredek, zakaj prej jih niso nikjer namakali in so jih rabili kar umazane. Ker je pa karbolovo olje mikrobom tako všeč, da se v njem razmnožujejo, ni bil to noben uspeh s stališča sovražnikov mikrobov. Jetičnim so vbrizgavali v kri formalin, končno so pa odkrili, da formalin tuberkule zelo lepo hrani in ljudi mori.

*

Nikomur ni dovoljeno, da bi naložil svojo mater v peč iz same radovednosti, kako dolgo more živeti odrasla ženska v temperaturi 500° Fahrenheita, ne glede na to, kako važna in zanimiva bi bila ta pridobitev človeškega znanja.

Najbolj neumni ljudje pravijo pravzaprav: »Če si ne moreš pridobiti znanja, ne da bi sežgal lastno mater, se moraš znanju odpovedati«, najbolj pametni ljudje pa pravijo: »Če si ne moreš pridobiti znanja, ne da bi mučil samo psa, se moraš znanju odpovedati.«

*

Kitajec, ki je zažgal svojo hišo, da bi spekel prašička, si najbrže ni mogel domisliti bolj nesrečnega ognjišča. In pečenka je bila navsezadnje gotovo še pokvarjena (in ravno tako je z eksperimenti pri povprečni vivisekciji [kirurgiji]). To pač ne dokazuje, da je imel Kitajec prav, temveč le, da je bil slab kuhar in velik norec.

*

Stara hebrejska legenda nam pravi, da je Bog zgubil potrpežljivost nad svetom, kakor Neron nad Rimom, in da je potopil vse ljudi razen ene družine. Toda posledica tega je bila ta, da so se pri potomcih te družine pojavili vsi grehi prednikov v prav isti obliki, tako da nesrečni vesoljni potop ni prav nič zalegel: vse je šlo zopet po starem.

*

Laž je evropska sila.

*

Poti do znanja je brez števila. Ena od njih vodi skozi temo, skrivnost in krutost. Kdor prostovoljno odklanja vse druge poti in se odloči samo za poslednjo, je potem naša domneva o njem znanstvena, če pravimo, da ga ne mika znanost, temveč krutost.

*

Če zdravniki niso še boljši kot drugi ljudje, gotovo niso slabši. Ko so igrali »Zdravnika na razpotju« na Court Theatre l. 1907., so mi očitali, da sem naslikal umetnika kot lopova, žurnalista kot neizobraženega, nesposobnega človeka in vse zdravnike kot »angelje«. Jaz pa nisem prav nič prestopil meja lastne izkušnje. Vseh zadnjih 40 let sem imel skoro vedno srečo, da sem imel med svojimi prijatelji mnogo zdravnikov, ki vsi prav dobro vedo, koliko verujem v tisto njihovo čudežno moč in znanje, ki jim ga ljudje navadno pripisujejo.

*

Dovolite mi torej, da svoja izvajanja kolikor mogoče trezno naznačim, če bodo v soglasju z eksaktnim mišljenjem in z živim prepričanjem:

1.) Nič ni tako nevarnega kot reven zdravnik, niti reven gospodar ali reven posestnik.

2.) Od vseh investiranih protisocijalnih interesov je interes na slabem zdravju najslabši.

3.) Spomniti se je treba, da je bolezen prestop, in z zdravnikom je treba postopati kot s sokrivcem, če ni vsakega slučaja naznanil javni sanitetni oblasti.

4.) Vsak smrtni slučaj je smatrati za mogoč, in pod današnjim trenutnim sistemom, za verjeten umor, ki ga je treba pošteno preiskati in zdravnika, če je treba, kaznovati s tem, da ga črtamo iz zdravniške lise.

5.) Prevdariti je treba, koliko zdravnikov občina potrebuje za svoje zdravstvene namene. V seznam naj se vpiše nič manj in nič več zdravnikov in naj se napravi iz zdravnika splošnega državnega uradnika, ki bo iz javnih sredstev plačan tako kot se zanj spodobi.

6.) Spremeniti je treba Harley Street (okraj, kjer stanuje največ zdravnikov) v mestni urad.

7.) S privatnim operaterjem je treba obračunati tako, kot bi obračunali s privatnim krvnikom.

8.) S tistimi pa, ki pravijo, da znajo zdraviti, je treba postopati tako kot s čarodeji.

9.) Publiko je treba poučiti natančno potom posebnih statistik in razglasov o individualnih slučajih ali o vseh boleznih zdravnikov in njihovih družin.

10.) Zdravnik bi moral imeti poleg napisa, ki oznanja njegovo stopnjo, še napisano: pomisli, da sem tudi jaz umrljiv človek.

11.) V zakonodaji in socijalni organizaciji se ravnajmo po načelu, da noben pameten človek ne more pričakovati, da bi bolniki, to se pravi osebe, ki z lastnim delovanjem ne morejo več živeti, lahko ostali živi z delovanjem drugih ljudi.

12.) Ne poskušaj večno živeti! To se nikomur ne posreči.

13.) Uporabljalj svoje zdravje, izrabljaj ga celo do skrajnosti. Zato ga imaš. Izdaj vse, kar imaš, pred smrtjo in ne preživi samega sebe.

14.) Potrudi se, kar se moreš, da postaneš blagoroden in dobro vzgojen. Pojdi v šolo, kjer je kaka šolska klinika, kjer boš lahko proučaval prehrano, zobovje, oči in druge važne stvari. To naj se stori iz javnih sredstev, ker se sicer sploh ne bo zgodilo. Sicer postaneš to, kar je večina dandanašnjih ljudi: nezdrav državljan nezdravega naroda, ki ima premalo razuma, da bi se tega sramoval ali da bi bil radi tega nesrečen.

Alfred Kerr: „Zdravnik na razpotju“

Tipi so: zdravniki. (Kakor ima Briex sodnike, ima Shaw zdravnike.) Pokaže nam: rokodelstvo; igranje s človeškim življenjem; dobičkaželjnost; sleparijo; kako sami sebi nič ne verjamejo; morilski cinizem; manijo do rezanja. Hokuspokus gospodov doktorjev. Skratka: ignorante in zločince v dobrih službah.

*

Incipit comoedia ... Nekaj je za to igro ... Spisal jo je eden izmed nas. Bil je odkritosrčen. Nekdo je vstvaril vso lepoto tega dela, ki je ne bomo pozabili.

Kdo nas je razkrinkal kot Shaw; kdo je naslikal umetnike kot je Shaw naslikal pesnika v »Candidi«; zgodaj v življenju, ob začetku; — in zdaj slikarja Dubedata, ob ranem koncu, pred smrtjo. Nihče.

*

Marchbanks v začetku življenja, umetnik Dubedat na koncu. Čez oba lepota. Sreča bolesi — zamračena bridka blaženost. In umetnost ... sredi tega razvejanega sveta.

Nihče ni slikal kot on; ne smemo tega pozabiti.

*

Človek palete, triindvajsetletnik. Lopov. Z dvema ženama; z obema uradno-postavno. Sobarici druge podari včasih po sto mark ... Slabo nagnjen sem in tja. Kar se tiče denarja ne neoporečen. Drugo ženo je vzel, ker je vedel za njeno doto in se je delal kot da nič ne ve. In ko začne tako zgodaj ugašati, ve pa vse — in ve vendar, da mu je bila nekaj neizrečenega; skratka: da jo je ljubil. Niti sledu jokavosti; nič »slovesa«; šali se; nobene pogrebščine, za božjo voljo; samo to bi rad, da bi lepota, lepota, lepota čezenj še živela. Tvorec je to napisal: — prijatelj. Kakšne so zadnje besede, ki jih govori umetnik ... Ko mu jezik že umira? »Njegov zadnji vzdih je bil Amalija«? Ne. S težavo izgrglja: »Ali je novinar še tukaj?« — in umre. Velik odkritosrčnik je to vtšvaril. Umetnik umetnika. Nekdo, ki ve o nas; ki ve za nas. Kajti taki smo.

*

Vsebino igre bom kar z enim stavkom povedal: zdravnik umori nekega bolnika, ker ljubi bolnikovo ženo. (Shawovo hudičevstvo: on ga umori, zdravljenje pa prepusti nekemu svojemu slavnemu kolegi ...)

Čutim muzika Shawa; v tretjem dejanju govori o sebi, o Shawu — kakor Mozart poje v »Don Juanu«: »Ali ni to iz Mozartove »Figarove svatbe?« ... In Shawov umetnik govori: »Verujem v Michelangela, Velasqueza in Rembrandta« — kakor je Richard Wagner zapisal: »Verujem v Boga, Mozarta in Beethovna« ...

Neverjetnosti; nalašč, to je njegova metoda; vem. Ko je umetnik v nekem hotelu povabljen na večerjo, se izkaže ... ne samo, da je navrtal vsakega gosta; temveč celo (nalašč!) zakrivil bigamijo s sobarico ravno tega hotela ... Malo preveč. Vendar so zgradba igre, linije, iznenadenja izredno lepi.

Marsikomu je konec zagoneten. In vendar je, za moj občutek, močan in preprost. Lepota čezenj. Čas je minul. Vdova zavrne zaljubljenca ... ne, ker je morilec, temveč, ker je star.

Ker je že z novim zakonom privedla malo nove lepote v svoje življenje. Bila je ... njegova, prvega od vseh; veselo izpolni njegovo voljo.

Ni dala košarice grehu: temveč polomiji; ovenelosti. In pod nebom tega večnega življenja počenja zakonolomstvo z umrlim.

Dih življenja... ne brez tuge, toda s čarom lepote preko življenja. Nekdo izmed nas je napisal to igro. Tvorec. Nekdo, ki se mu ne more nič zgoditi.

Prijatelj.

*

Med Shawovimi deli spada med najvišja. Med življenjskimi komedijami naše dobe: med najvišje.

Razno

Beaumarchais-ova 200letnica. *Comédie Française* je poslavila 200letnico B.-ovega rojstva z izrednimi predstavami dveh komedij: »Barbier de Séville« in »Mariage de Figaro«.

B. (1732—99) je sin pariškega urarja in sam urar. Kot učitelj glasbe se vtihotapi na dvor, dobi plemski naslov, postane diplomat. S sumljivimi spletkami si nagrabi silnega imetja, ob revoluciji ga zgubi, gre v pregnanstvo, se vrne, umre v ubožstvu. Od mnogih pravi, ki si jih je nakopal, je najzanimivejša z nekim Gočzman-om; zbog njega je B. napisal svoje »Mémoires«, prvovrsten pamflet. Njegova slava pa poteka v glavnem iz odrskih del, katerih je eno tesno zvezano s slovensko dramatiko: »Figaro« (1784) pa Linhartov »Matiček« (1789). Za one čase je delo prišlo še hitro do nas, vendar ne tako hitro ko Molière-ov »George Dandin« (1668), ki ga je Frankopan slovenil že 1670.

Figaro je brzkone potrjeno iz španščine: *pícaro* = razbojnik; primerjaj zastareli izraz: *roman picaresque* = roman, v katerem je glavni junak lopov ali vsaj zvitorepec. Figaro je utelešeni Beaumarchais. Skozi njegova usta je smešil vse, kar je držalo stari družabni red pokonci: plemstvo, sodstvo, oblast. Navalil je na tedanje visoke sloje, njih načela, njih hierarhijo, predsodke, verovanje. Občinstvo je sprejelo Figara kot branilca svobode proti samodržstvu, zaščitnika enakosti proti predstvenim pravicam. Ta simbol splošne nezadovoljnosti je ostal glasnik vseh nasprotnikov vladavine. Izrazito prekucuški je. Taka je zaslepljenost pred velikimi prevrati: plemiči so v obilnem številu posetili prvo predstavo 27. IV. 1784. in burno ploskali celo ob mestih, ki so bila naperjena proti njim! Igrokaz se ni mogel natisniti, dokler niso čilo posredovali najuglednejši mogotci.

O tej nepremišljenosti je razglabljal Fr. Coppée l. 1884.: »Vražji Beaumarchais! Kot razdiralec in rušilec je njegov Figaro čisto sodoben. To je knjižni dinamit, s katerim lahko požene v zrak staro družbo. Besede, ki leté naravnost na smoter nalik svinčenkam, zabavljice, ki sikajo ter ubijajo nalik otrovanim puščicam! Kaka toča jeklenih in smrtnih strelci! Strnjeni bataljon svoboščin in povlastic je na prvi mah pre-

votlila ta kartečal!« Kritik se ne more načuditi, kako je mogla žlahtna gospoda dreti k takim predstavam. Vsa ta Figarova veselost je bila samo prolog za strahovlado. Ob 100letnici, pravi Coppée, bi kazalo prirediti takole predstavo. Jecljavi predsednik Brid'oison bi dopel svoj poslednji kuplet:

Zares, gospoda, komedija,
ki jo presojate sedaj,
nam riše žitje ljudstva blagega,
ki vpije, da ga deró,
in se otepa na načinov sto:
a vse konča se s pesmijo.

Ko bi ponovil zadnjo vrstico: »Tout finit par des chansons,« naj bi se dvignilo zagrinjalo v ozadju ter pokazalo trg revolucije, koder se gneta množice okoli morišča ter tulijo republikansko karmanjolo. Kajti s to popevko se je prav za prav nehal »Veseli dan« (la folle journée).

Šekspirovo grozdje. Francoska romantika se je od 1820 do 1830 slastoustila s Shakespeare-om. Ker se je gledališče poleg lirskega pesništva po pravici zdelo višek literarne umetnosti, so prvaki Stendhal, Mérimée, Hugo, Musset skušali obnoviti pozornico, posnemaje silnega Angleža. Odrski uspeh sta dosegla Mérimée (»Carrosse« in »Occasion«) in pa Musset z dobršno polovico svojih komedij, t. j. z onimi deli, ki niso posnemala Shakespeare-a, temveč bila samo magnetizirana z njim. Oba pa se spočetka nista zavedala, da Shakespeare-ova razmetanost ni splošen zakon, ampak nasprotje zakonu, to se pravi nekaka predstvena pravica, izredna sposobnost, da je uspel navzlic svoji neurejenosti. O teh stvarih je predaval J. P. Liausu, ker se v Odeonu predstavlja Mussetov »Lorenzaccio«, ki je kakor Hugojev »Cromwell« po zgradbi najbliže Shakespeare-ovi fragmentaciji, čezmerni in lirični. To je Liausu izrazil drugače, ko je dejal, da si je Musset pokvaril zobe s Shakespeare-ovim grozdom. »Shakespeare-ovo grozdje...« To je, kar je bilo v »avonskem labodu« kakor v vsakem duhovitem stvarniku edinstvenega in neprenosljivega... To velja, da bi se zapomnilo.

Lugné-Poe: *Acrobaties*. Knjiga spominov na boje in težave v gledališču. Ustanovitelj pozornice »l'Oeuvre« (Delo) je nanizal celo vrsto zgodbic in portretov: Ibsen, Strindberg... kritika H. Bauer in G. Hugo... pesnika J. Lorrain in L. Tailhade itd. Zanimivo poglavje poroča o dvoboju med ravnateljem Lugné-Poe-jem s Katulom Mendès-om. Ta je onemu očital, da je prejel podkupnine od skandinavskih učenih žensk (kako naj rečem po naše za: bas bleu, Blaustrumpf? Rado Murnik je dejal: koprnela.) in da zato rine Ibsena toliko v ospredje. Neko jutro sta si stala nasproti z mečem v roki, tam ob Saint-Germainskem gozdu. Lugné-Poe-ju je bilo tesno pri sreu, saj dotlej še nikoli ni držal bridke sabljice v roki. Priči sta bili: današnji urednik Presse, Léon Bailby, in pa takratni tajnik dnevnika La Lanterne, Aristide Briand. Stvar je napovedovala zle

posledice. Toda Briand je vpregel Aleksandra Milleranda, naj posreduje na pristojnem mestu. Dogodki so iz prejšnjega stoletja. Njih pokretniki so pozneje postali najuglednejše osebe v Franciji.

»Place au théâtre« (Berger - Levrault). Paul Gsell navaja neke besede, ki jih je o priliki izustil Gémier, ravnatelj v Odeonu: »Če je katera umetnost boljše od vseh drugih izkazala čast socialni veri, je to gledališče.« In v uvodu gornjega spisa »Prostor gledališču!« se citira Étienne-ov paradoks: Ako bi se porušili vsi spomeniki neke dobe, bi bilo zadosti, če bi se ohranili predstaviteljski (reprezentativni) igrokazi te dobe, da bi iz nakopičenih razvalin vstal točni obraz in obris izginolih ljudi in stvari!... Za ta zbornik so prispevali razni veljaki: R. Doumic razpravlja o Lemaître-ovi dramski kritiki, ki povsod z nasmeškom išče moralnega ozadja, medtem ko je Fr. Sarcey videl v gledališču trden sklad, obstoječ iz igralcev, pisatelja in občinstva — brez pogledov navzven. Sarcey je bil v zmoti, toda spričo svoje neznanske načitanosti se je znal dolgo držati. L. Schneider kramlja o Leonu Gozlanu, ki je l. 1848. slutil hude čase za umstvenike, pišoč: »Preprečiti moramo, da ne umrjejo za lakotjo ljudje, ki ovirajo nas, da ne umrjemo od dolgega časa.« Mar niso to trenutno pomembne besede za mnoge dežele?

Grand-Hôtel. Théâtre Folies-Wagram predstavlja to dramo, prirojeno po romanu gospe Vicki Baumove v Besnardovi francoski prireditvi. Delo je silno privlačno, saj je spočeto bolj v kinematografskem nego teatralnem slogu. Prikazuje življenje nekih bitij, združenih v velikem berlinskem hotelu. Mladi baron Gai-gern dvori ruski pevki Gruzinski, da bi si prilastil njene bisere, in postane njen ljubimec. Industrijec Preysing gleda za »talko« (tržiški izraz za tipkarico) Flammehen-ovo. Meščan Kringelein, neozdravljivo bolan, uživa v zadnjih uricah zabranjene naslade. Njih življenje je bujno pomešano in naposled vidimo dva mrtva poleg nekih aretirancev. Za vso to pustolovsko, filmsko zgodbo pa čutimo nekaj jadrnega, obče človeškega.

Grafično delo Walterja Gramatté-ja. 32letni umetnik je preminul l. 1929. Sedaj so izdali njegovo zapuščino. Skraja je najrajši slikal mostove, pozneje pa izraz človeške glave. Upodabljal je zlasti svojo ženo Sonjo, skladateljico. Razen tega je ilustriral obilo književnih del, Büchnerja, Gogola, Tolstega (Živi mrlič) itd.

Rusko gledališče v Parizu. Mihael Čehov in V. Gromov sta napisala po starih narodnih pripovedkah čarobno pravljico »Grad se drami«. Njuna družba jo uprizarja na pozornici Avenue. Vsebina: Jerumka, malopridni sluga, je s svojim petjem uspaval Zlatega Carja in njegov dvor. Carjevič Ivan Nedolžni prinese v naročju dekletce, ki ga je našel na sprehodu. Na Ivanov klic se zbude car in dvorjani. Na splošno osuplost se najdenka prelevi v krasotico. Njen prihod je bil napovedan v prerokbi in naj bi pomenil konec vlade Košeja, ki je duh gonobe, uničevanja (prim. Mencigerjevega Abaddon a). Zdajci se med

bliskom in gromom pojavi Košej, vrže Ivana na tla ter ugrabi deklico, ki so jo bili krstili za Lepoto. Prične se neznanski boj carjeviča Ivana, ki mu pomaga gozdni duh Lešij, proti Košeu, njegovi hčeri Koševni in njenim trem čarovnicam, da bi se polastili Lepote. V III. dejanju je Ivan po mnogih nevarnostih zmagal. Vilinski igrokaz je vrsta simbolov: kaže pot, ki jo mora prehoditi človek, da doseže svoj vzor, popolnitev samega sebe. Car in speče spremstvo ponazoruje nedostatek misli in notranjega videnja pri nekih ljudeh. Ivan je glas človeške vesti. Lesni duh Lešij predočuje pozivljajoče sile veselstva, Košej uteleša vse, kar nam maže, slabí, ubija lepoto v življenju. Koševna simbolizira mik napačne lepote, krivega ideala itd. Govori se malo, toliko več pa deluje mimika in muzika, ki jo je zložil Bucov. Čehov je namreč želel uvesti ritem v dramsko predstavo. Poskus je jako mikaven, ali simboli so ostali nekam nejasni. Zato uspeh ni tolikšen, kolikršnega bi zaslužil podjetni ruski umetnik.

Leopold Jessner o sodobnem gledališču. Prof. L. Jessner, bivši upravnik državnega gledališča v Berlinu, je v Bratislavi nedavno predaval o gornjem predmetu. Zvočni film, je izjavil med drugim, je teatru samo gospodarski tekmeč, a ne v duhovnem oziru. Teater je literaren, film pa pomeni razsulo slovstva. Tudi radio daje zgolj izrezek iz gledališča, pa brez umetniškega momenta. Ne film ne radio ne moreta nadomestiti teatra. V Nemčiji je nastalo nekaj strankarskih pozornic, n. pr. komunistična in nemško-nacionalna. Toda propagandne pozornice niso zmožne življenja: obe sta v kratkem prenehali.

Teater se ne more zgraditi samo iz mišljenja in čustva. Treba je še odrskega oblikovanja. Ves oder se mora strniti v skladno celoto. Nobena stvar ne sme motiti, niti najlepši pesnikovi verzi ne smejo zadrževati poteka dejanja. Prostor mora biti tako razdeljen, da lahko brez truda zasledujemo delujoče glumce. Jessner je pričel kar od kraja: boj proti neprostovoljni komiki na odru. Potem boj proti nesočutnosti ali nebriznosti občinstva. Kaka malenkost često pretrga stik med odrom in gledalci, n. pr. oder je bil slabo razsvetljen, skupine niso bile pregledne, govor v dialogu ni bil razčlenjen itd. Same brezpomembne točke, ki pa se lahko strnejo v oblak neugodja. Vremenske neprilike utegnejo hoditi na kvar, a teh nimamo v svoji oblasti. Režiser mora vse osredotočiti. Slikar M. Liebermann je dejal, da je treba prav vzdržljivo rabiti slikarske pripomočke. Isto velja za oder: največja preproščina najbolj učinkuje. Odtod poenostavitev odrskega prostora.

Kakšno bo gledališče jutri? Odvisno bo od političnega in svetovnega nazora bodočnosti. Možno je pa tudi, da se razvije v smeri l'art pour l'art, kot čisto umetniško gledališče. Vsekakor pa bo o tem odločala moč vsakokratnega pesnika.

Dvorni svétniki. Ko je bil tenkourni pesnik A. Wildgans kot ravnatelj dunajskega dvornega gledališča imenovan za dvornega

svétnika, so se literati zgražali: »No, to pa je največja neumnost, da vam pravega, pristnega pesnika otovorijo z dvornosvetniškim naslovom!« Samo kritik L. je ugovarjal: »Zakaj pa? Kaj pa vam ni po godu? Takšen pesnik more vendar še zmeraj po cele ure sanjarsko v zrak gledati!«

O romunskem gledališču. E. Rotter opozarja v mesečniku »Scene« na naslednje romunske dramatike: Mihael Sorbul (»Rdeča strast« in »Vojaški begun«), Viktor Jon Popa (»Srna« in »Garantija na okno«), Aleksander Kiritzescu (»Marcel & Marcel, obleke in plašči«, ki se mnogo igra; »Osinjak« in »Florentina«), G. Ciprian (»Mož in muha«), Lucian Blaga (»Mojster Magnole« in »Otroška križarska vojna«) ter Mihail Saulescu (ljudska igra »Ozarjeni teden«).

Josip Rijavec je gostoval v Pragi (Neues Deutsches Theater). »Prager Presse« je 2. febr. pisala: »Upajmo, da je nastopil radi nastavitve. To je mož, ki nam ga je treba. Liričen tenor laskave zvočnosti in najboljše italijanske šole. Materijal sicer ni preobsežen, ali pravilno ravnanje omogoča, da v potrebnem trenutku zdrži, in jamči za odpornost. Ni čudo, da se je takoj po napevu o »ledenih ročicah« navdušenje med občinstvom samo po sebi stopnjevalo in nenavadno buknilo na dan. Čudimo se samo, da je v Berlinu angažirani tenorist pel Rudolfa po laško,« itd.

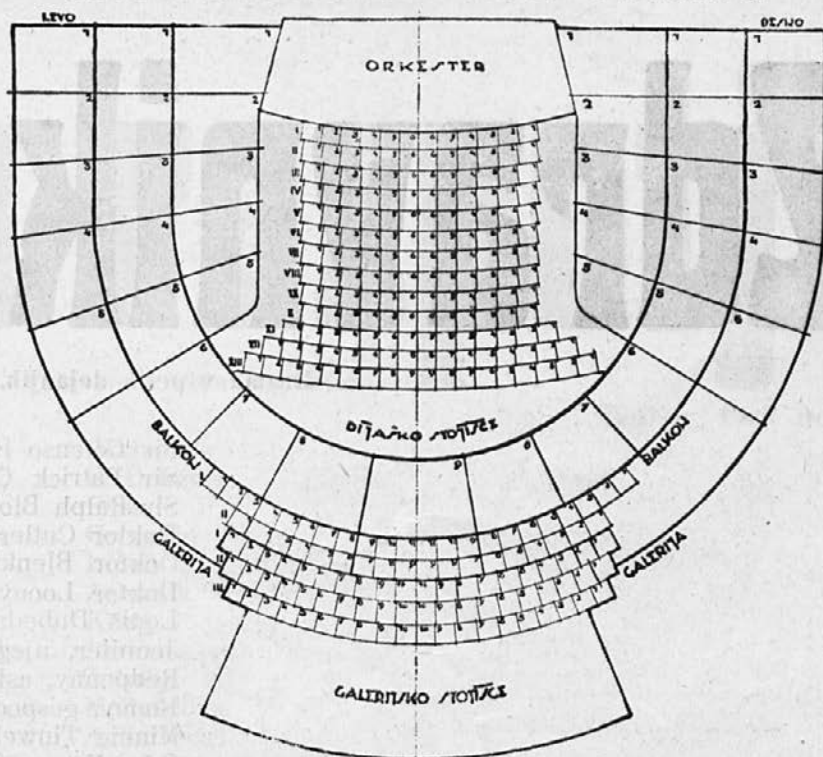
A. D.

Naš dosedanji letošnji repertoar. Že »Cvrček za pečjo« poje, da se je »Kralj na Betajnovi« obnašal »Pri belem konjičku« kot »Zapravljivec« in da je bil velik »Dogodek v mestu Gogi«, ko so »Trije vaški svetniki« jemali »V pritličju in prvem nadstropju« »Dve nevesti«. Ko pa je avtor »Princezke in pastirčka« zadel z »Jurčkom« glavni dobitok, so vsi hvalili igro, češ »Takšna je prava«. Ker pa ne gre nič »Brez tretjega«, lahko trdimo, da to še niso niti njegove niti »Petrčkove« poslednje sanje. Kljub temu pa je naša drama »Revna kot cerkvena miš« in zato bomo preiskali, kdo je njen pravi »Arsèn Lupin«, da mu temeljito izprašamo »Vest« in zvemo, kaj je temu »Vzrok«, da je naš »Zdravnik na razpotju«.

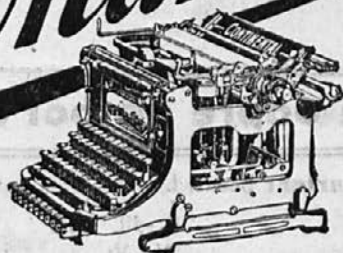
Fr. L.

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V DRAMI

Continental

IVAN LEGAT

MARIBOR
VETRINJSKA 30
TELEFON INT. 24-34

LJUBLJANA
PREŠERNOVA 44
TELEFON INT. 26-36

Zdravnik na razpotju

Drama v petih dejanjih. Spisal Ibsen. Prevajal Oton Župančič.

Režiser: Ciril Debevec.

Sir Colenso Ridgeon	Skrbinšek
Sir Patrick Cullen	C. Debevec
Sir Ralph Bloomfield	Cesar
Doktor Cutler Walpole	Gregorin
Doktor Blenkinsop	Lipah
Doktor Loony Schuler	Železnik
Louis Dubedat, ak.	Kralj
Jennifer, njegova žena	Šaričeva
Redpenny, asistent Ridgeonu	Jerman
Emmy, gospodinja Ridgeonu	Medvedova
Minnie Tinwell, soba	Boltarjeva
Žurnalist	Sancin
Natakar	Murgelj

Čas dejanja: Prvo dejanje pri Ridgeonu, drugo v hotelu v Londonu, tretje in četrto v ateljeju Dubedata, peto v slikarski galeriji v Bond Streetu.

Kraj: London. Čas: sedanji.

Blagajna se odpre ob pol 8.

Parter: Sedeži I. vrste	Din 30
" II. - III. vrste	" 28
" IV. - VI. "	" 26
" VII. - IX. "	" 24
" X. - XI. "	" 22
" XII. - XIII. "	" 20

Lože: v pr.	Din 100
" I. red	" 100
" II. red	" 120
" III. red	" 70
" IV. red	" 75
Peti ložni red	" 20
" VI. red	" 25
" VII. red	" 15

Začetek ob 8.

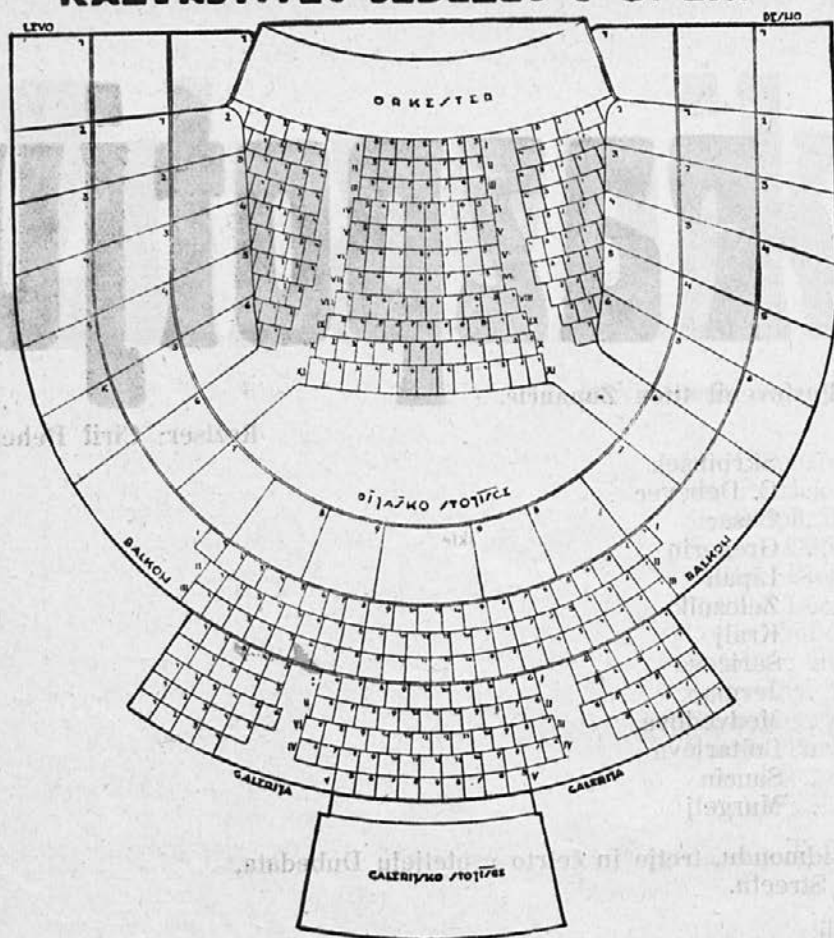
Konec pred 11.

Balkon: Sedeži I. vrste	" 22
" II. "	" 18
Galerija: " I. "	" 14
" II. "	" 12
" III. "	" 10
Galerijsko stojišče	" 2
Dijaško stojišče	" 5

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni v opernem gledališču od 10. do pol 1. in od 3. do 5. ure

D

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V OPERI

,RIBA' Ljubljana Gradišče 7

trgovina z raznovrstnimi sladkovodnimi in
svežimi ter konzerviranimi morskimi ribami

Specijalna zajutrkovalnica vsakovrstnih rib - Vinotoč

Lastnik I. Ogrinc

Telefon 25-84